

6. Lytte ut lyder i ord (analyse)

Mål:

Bevisstgjøre ungene på at ord består av enkeltlyder (fonemer), slik at de kan skille dem ut i ord, telle dem og finne den rekkefølgen de kommer i. Dvs. segmentering/analyse: å skille ut lyder i ord (slik vi må kjøre når vi skriver: telefon = t-e-l-e-f-o-n) og sekvensering.

Dette er utfordrende for mange av ungene, og fonemene er vanskelig tilgjengelige for barn i denne alderen (og for eldre barn med lese/skrivevansker). Alle klarer ikke uten videre kjenne at de sier tre lyder når de sier "mus", og hvilken rekkefølge de tre lydene kommer i. Denne fasen er derfor kritisk med tanke på lese- og skriveopplæringa.

Det er viktig å bruke god tid, og legge vekt på å la barna støtte seg til artikulasjonen i munnen. Snakk om taleapparatet, se i speil, og be dem kjenne og forklare hvordan tunge og lepper forandrer stilling når vi skifter mellom lydene. Forbered ord som passer hvert enkelt barn. På den måten kan de som klarer dette greit få mer utfordrende oppgaver, mens de som trenger å jobbe lenger med enklere ord kan få det. Vi hadde god nytte av å lage oss et skjema, der vi på forhånd skrev opp elevenes navn og ordene vi ville be hver av dem analysere. Der kunne vi etter hvert raskt markere hvilke ord de klarte godt, og hvilke som bød på problemer.

Begynn med tolydsord med konsonanter som kan holdes lenge, og gå videre til tre- og firelydsord. Vår erfaring er at for noen barn var tre- og firelydsord lettere enn tolydsord. Dette kan være fordi det er mer innhold å støtte seg til i tre- og firelydsordene. Ord som starter med konsonant var også lettere enn ord som starter med vokal. Konsonantene er mer markerte, fordi vi så tydelig bytter plass på tunga eller leppene når vi uttaler de ulike lydene. Vokalene endrer seg bare ved hjelp av åpningen og formen på leppene. Vent med ord som har konsonantkombinasjoner til dere har arbeidet en stund med ord med god fordeling mellom konsonanter og vokaler.

Sj, kj, gj er alle en lyd, fordi vi sier dem som en lyd. At vi skriver dem med flere bokstaver, er uvesentlig i denne sammenhengen. I skriving opplevde vi imidlertid at enkeltbarn tidlig spurte hvordan de skulle skrive lyden -ng i «gang» og -rt i «vært». Da skrev vi det for dem på tavla,

fortalte at det var lyder vi måtte bruke flere bokstaver for å skrive, og markerte dette med å sette en ring rundt -rt og -ng.

1. Tolydsord.

Forklar ungene at et ord kan deles i små deler som heter lyder. Læreren forteller at ungene skal prøve å telle hvor mange slike deler, lyder, det er i noen ord. Det er lurt å kjenne etter inne i munnen mens de sier ordet, og kjenne at munnen skifter stilling når vi skifter til en ny lyd. Hvor mange lyder er det i ordet? Hvilke lyder er det? Si dem i rekkefølge. Læreren sier ordet, ber en elev gjenta, læreren sier deretter ordet med tydelig markering på hver av lydene (iii-sss), og ber eleven gjøre det samme. Mange elever teller lydene ved å markere med fingrene, det er helt ok. Ideer: is, se, må, se, ål, av, øl, nå, mi, le, få, på, bø, bo, ku.

2. Læreren har med seg bildekort med to-lyds-ord. En elev trekker et kort (for eksempel "is"), og sier hva det er på bildet. Den voksne gjentar ordet, og spør om noen kan kjenne/høre hvor mange lyder det er i iii-sss.

3. Læreren sier et ord, lytter ut sammen med elevene hvor mange lyder det er i ordet. For hver lyd legges en markør (for eksempel lego). Spør elevene hvilken lyd de ulike markørene representerer, og prøve å "lese" ordet ved hjelp av markørene som ligger der. Deretter får elevene oppgitt ord de selv skal analysere på denne måten.

4. Trelydsord uten konsonantkombinasjoner.

Ideer: lam, ris, mål, nål, mat, lim, lås, fat, mur, Ola, Liv, far, mor, rev, mus, sil, ras, sel, sol, fem, lys, kål, bur, tak, fly, øks, bil, fri, arm, gul, kne, båt, snø, dra, fot, ulv, ost, sko

5. Firelydsord uten og med konsonantkombinasjoner.

Ideer: male, hane, lese, smør, stol, aske, løve, høne, sele, saft, mast, avis, boka, tåke, fisk, snar, rive, røve, mose, fant, hest, rose, tåre, melk, okse, salt, dame, måke, kalv, gris, rest

6. Ord med flere lyder og større vanskegrad etter hvert. Oppgavene kan bygges ut, varieres og gjøres artigere ved at du kobler dem til et tema (for eksempel mat, ting vi reiser med, dyr, leketøy, klær, kroppen, ord som begynner med samme lyd). Dessuten kan dette være med på å utvide ordforrådet til ungene. Det er viktig at hver elev får ord som er tilpassa det han kan klare. Vi brukte skjema for å klare å huske hvilke ord den enkelte ungen mestret.

7. Lengre ord uten og med konsonantkombinasjoner.

Ideer:

maser, politi, bruke, kravle, papirkorg, strek, skruer, struts, maler, telefon, kroner, plaske, frøken, skrive, stram, apene, sykkel, smaker, traktor, fiskebåt, svamp, spruter, skramle, bilene, lesebok, prate, gråte, malekost, vindu, skrå, sprake, lekene, medisin, flaske, smilte, bølge, skolemat, strø, strømper, øsene, sykehus, grynte, velge, lastebåt, sølekake, sprek, stryker

8. Munnstillingsplate.

Munnstillingsplata tydeliggjør at ord består av mindre deler, lyder. Du holder den foran munnen (slik at det blir riktig leseretning sett fra elevenes synsvinkel), og beveger munnen langs plata etter hvert som du sier den enkelte språklyden. På denne måten blir grensene mellom de ulike lydene visuelt markert, og rekkefølgen og leseretningen blir synliggjort for ungene.

9. Læreren sier et ord. Ungene skal finne ut hvor mange lyder det er i ordet. De tar hendene inni genseren eller under bordet, og bruker fingrene til å markere antall lyder etter hvert som de kommer i ordet. En elev får svare, og må gjerne bruke fingrene sine til å telle seg fram til svaret. De andre legger hendene på bordet, og vi sjekker om de har funnet like mange lyder.

10. Læreren legger bildekort utover bordet, kort med bilder av ord som parvis har like mange lyder i seg. Be elevene finne to og to kort, som begge har samme anfall lyder i seg Oppgavene kan gjøres individuelt, i arbeidspår eller i gruppe.

11. Når ungene har jobbet med å legge markører som representerer lydene i et ord, kan læreren legge tre, fire eller fem markører på bordet (for eksempel legoklosser). Be elevene komme med forslag på ord som passer til det antallet klosser du har lagt ned. Oppgaven kan også utføres ved at elevene ber om å få et bestemt antall klosser fordi de har tenkt ut et bestemt ord, og legger klossene mens de sier lyden som hører til hver av dem. Medelevene kan så prøve å lytte ut hvilket ord det blir.

12. Læreren sier ett ord, en elev lytter ut hva som er den siste lyden i ordet, og sier ett nytt ord der denne lyden kommer *først*. Så går turen til neste elev, som lytter ut siste lyd, og sier ett nytt ord der *denne* lyden kommer først.